

abertzale, un escalador, un niño pijo afín a la derecha política española... Lo destacable en este cuento, como en todos los que hemos tratado hasta ahora, es lo que no se dice, y que se desvelará en el último momento. Y esto es la tranquilidad del padre al saber que su hija conserva los ideales que le ha inculcado desde pequeña, y la justificación, o al menos la no condena, de la violencia contra el «enemigo».

De esos ideales es de lo que trata el último de los relatos, el perteneciente a Joseba Gabilondo. Se trata de toda una declaración de intenciones, otro juego literario, donde historia y literatura se mezclan para hacer pensar al lector en lo absurdos que son a veces los ideales cuando estos se convierten en fanatismo. De la repetición inevitable de los errores del pasado.

Así pues, no nos encontramos con una colección de cuentos al uso. Ubicándonos en un espacio-tiempo muy concreto, podemos observar distintas posturas imprescindibles para comprender la repercusión de la violencia en Euskadi. Ayerbe consigue hacer un recorrido por la literatura vasca, recurriendo a autores de distintas generaciones, con una selección de textos en los que se habla de lo que no se podía hablar, aquello que estaba silenciado y que al fin tiene voz.

Ayerbe consigue, por tanto, hacer una revisión de un tema tan significativo en nuestra sociedad actual como es la violencia y las guerras, a la vez que nos sirve de referencia literaria, estableciendo un corpus de autores vascos con los que adentrarse en el estudio de la cultura vasca. Sin duda, recomendable para todos aquellos que estudian los conflictos contemporáneos desde una perspectiva literaria, además de servir como referencia para quien quiera profundizar en el estudio de las lenguas hispánicas (y sus literaturas) distintas al castellano.

María Jesús Nafría Fernández
Universidad Complutense de Madrid
mary.nafria@gmail.com

García Negro, María Pilar (2013): *Cantares gallegos, hoxe*, Santiago de Compostela: Alvarellos Editora, 132 pp. ISBN: 978-8489323889.

Após a publicación da primeira edición de *Cantares gallegos* en 1863 foron moitas as personalidades da crítica que se encargaron de reler este texto en distintas claves. Ao longo do tempo, fundamentalmente a través do ámbito académico, recibimos a imaxe de Rosalía de Castro e da súa obra de xeitos distintos para así lexitimar a nosa concepción crítica da angueira da autora. Unha das estudosas que contribúe a renovar a visión dos *Cantares gallegos* é a profesora María Pilar García Negro.

Cantares gallegos, hoxe é unha obra que invita o público a reler a Rosalía de Castro desde unha perspectiva actual e depurada dos convencionalismos creados en torno a ela. O texto está dividido en seccións que abordan distintos aspectos da lírica rosaliana: a súa condición de muller, os mitos deturpados

asociados á súa figura e a caracterización e singularidade dos *Cantares gallegos* canto á forma e significado. O estudo está composto de oito partes entre as que diferenciamos dous grupos segundo o obxecto tratado: un primeiro dedicado enteiramente a Rosalía de Castro, que abrangue as dúas primeiras seccións e un segundo que analiza con minuciosidade a primeira obra en galego da autora. O estudo de M.ª Pilar García Negro conclúe cun apéndice constituído por algúns cantares, o texto «La gaita gallega. Eco nacional» de Ventura Ruíz de Aguilera e a réplica da autora á devandita composición.

As dúas primeiras partes analizan a condición da muller escritora e da diagnose que a crítica sempre estableceu entre persoa e obra. A tese que defende García Negro a este respecto é que o «mito represivo» de Rosalía de Castro reforza o papel desvirtuado de Galicia tanto no estado coma no mundo e para iso compara esta situación coa do dominio do home sobre a muller. Porén, a estudosa destaca tamén o labor de revisión e innovación crítica en que ocupará lugar central o interese do nacionalismo galego por renovar a imaxe da autora, tendo como núcleo da investigación o contexto de produción dos *Cantares*. Por outra banda, cando nos achegamos á figura de Rosalía de Castro percibimos a «manipulación» que padeceu por cuestións ideolóxicas. García Negro mantén a este respecto unha postura rotunda e defende a desmitificación realista e a neomitificación redentora, deixando a un lado calquera mito que puidera ser creado. As tres etiquetas que analiza a autora en profundidade son: romántico-a, costumista e folclórico.

O primeiro adxectivo relaciona a Rosalía de Castro coa estética romántica, afirmación que a autora refuta afirmando que ningún dos trazos que definen a semántica daquela son capaces de xerar elevación da lingua galega ao uso literario culto; apoloxía do pobo; realismo crítico; impulso definitivo para crear unha literatura independente; un feminismo de continuidade e un patriotismo de alta voltaxe, considerados, en palabras de García Negro, os móbiles e resortes da obra rosaliana. A afiliación dos *Cantares* ao «costumismo» é outro dos aspectos que a estudosa se encarga de examinar. A autora nega rotundamente a relación entre o «costumismo español» e o que Rosalía executa nos *Cantares gallegos*. A diferenza fundamental que advirte é que o costumismo español está escrito nunha lingua normalizada, prestixiada polo estado, mentres que o exercicio rosaliano ten como pretensión a elevación da lingua galega á literatura culta. Por último, o adxectivo que García Negro se encarga de desbotar atendendo á natureza dos *Cantares* é «folclórico», xa que os textos rosalianos describen a realidade, mentres que o folclore realiza un exercicio metaliterario. Malia todo, a estudosa reconece tamén a existencia de matices folclóricos nos *Cantares gallegos*, pero non como para considerala unha obra eminentemente folclórica.

As seis partes restantes da obra da profesora García Negro son un estudo exhaustivo dos *Cantares gallegos*, que abrangue desde o porqué do título até a análise texto a texto das trinta e seis composicións. Para determinar a elección do título, García Negro examina as dúas formas gramaticais, o substantivo «cantar» e o adxectivo «gallego». Substantivo e adxectivo identificarán o obxecto de todo o artificio lírico: a poesía como máxima expresión da sensibilidade e

capacidade cultural e a consideración dunha nación que cómpre delimitar e observar a través da clase social que a autora escolle como epónimo. Outro dos elementos que García Negro trata no seu estudo é a carga de innovación e de singularidade dos *Cantares*, os tres compoñentes fundamentais para a comprensión do texto, o prólogo como ensaio, a organización do libro e a análise minuciosa das composicións.

Para comprender a xénese dos *Cantares* hai que ter en conta a literatura anterior, a que comeza cos precursores e se estende até 1863. A obra de Rosalía supón, en palabras de M.ª Pilar García Negro, a resposta contundente á laminación simplificadora racista en que as paisanas e paisanos galegos eran vistos e reproducidos. Outra orixinalidade que presenta a obra rosaliana é a ruptura da hiperlocalización da lingua, feito que destacará a potencia omnifuncional do galego. Por outra parte, a autora subliña os tres elementos primordiais para a comprensión dos *Cantares*: o prólogo, «Dúas palabras da autora» de *Follas novas* (1880) e o capítulo dedicado a Rosalía en *Los precursores* (1886). O que inicialmente sería o prologuista da obra, Pastor Díaz, falece antes de poder desempeñar esa tarefa e é entón cando Rosalía asume o mando. Isto supuxo, en palabras de García Negro, unha peza clave para a comprensión do texto. Por outro lado, «Dúas palabras da autora», o prólogo de *Follas novas*, deixa entrever a diferenza entre esta obra e a anterior: os *Cantares* simboliza pois a esperanza da xuventude, mentres que *Follas novas* reflicte a desesperanza e o desterro. Por último, no capítulo dedicado a Rosalía en *Los precursores*, García Negro acentúa a contradición absoluta que presenta Manuel Murguía entre a figura da autora e a do resto das mulleres, ademais de destacar as doce páxinas dedicadas aos *Cantares*. Murguía reivindica a faceta literaria de Rosalía, mentres que ao mesmo tempo exclúe a muller ao ámbito doméstico. Por outra banda, en relación á sección anterior, M.ª Pilar García Negro fai referencia á esencia ensaística do prólogo dos *Cantares*. Neste preámbulo Rosalía denuncia a xenofobia e o desprezo contra Galicia, rebaixando o ofensor e elevando o ofendido. O prólogo desminte o tópico da ambigüidade, a nebulosidade e a resignación do pobo galego. As dúas últimas partes do estudo fan referencia á organización e á análise das composicións dos *Cantares*, destacando a innovación da proposta.

Por último, a modo de conclusións, García Negro subliña a importancia dos *Cantares gallegos* e eleva o texto considerándoo o primeiro monumento da literatura galega do Rexurdimento. Alén disto, a estudosa destaca a materia ensaística do prólogo; a importancia do suxeito feminino, tanto o da autora como o das mulleres que retrata na súa lírica; o verso rosaliano, que acollerá de forma versátil outros xéneros dentro da poesía; o servizo da obra á causa nacional, reivindicando o futuro de Galicia; o compromiso coas clases populares e o salto cualitativo que supuxo a obra na consolidación da escrita culta en lingua galega.

En *Cantares gallegos, hoxe*, M.ª Pilar García Negro realiza un exercicio exhaustivo, valioso e innovador da primeira obra en galego de Rosalía de Castro, proporcionando unha visión actualizada da xénese do texto. Non obstante, este estudo non só se centra no plano literario, senón que a autora realiza unha

revisión antropolóxica da figura de Rosalía de Castro e do contexto de produción da súa lírica. A obra está pensada principalmente para suplir as carencias existentes nos programas oficiais da literatura galega. Celebramos, por tanto, a publicación deste estudo que sen dúbida actuará como unha guía fundamental tanto para o profesorado como para o público en xeral, axudando aos lectores a aproximárense a un texto canónico que, en palabras da autora, destaca pola súa vixencia, por unha total actualidade.

Laura Piñeiro Pais
Universidade de Vigo